

DAGSPRESSEN

i Kalundborg gennem 133 år

Uddrag af en artikel i Kalundborg-
typografernes 100 års jubilæumsskrift

Af VOLMER VEJLØ

1990 blev året, hvor der for sidste gang blev trykt avis i Kalundborg – efter 133 års avishistorie. Den 31. august standsede rotationspressen hos Kalundborg Folkeblad og den tekniske side af bladets daglige udgivelse blev flyttet til Holbæk Amts Venstreblads trykkeri. I den forbindelse er det fristende at bringe nogle træk af avisernes historie – en væsentlig del af en provinsbys dagligliv.

Kallundborg Avis.

En politisk og Nationaløkonomisk Tidende.

Redaktion, tryk og forlag i Kalundborg af Chr. G. Tortzen.

1857.

N. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Bortset fra et par mere kuriøse til-
løb først i århundredet var *Kalundborg Avis* byens første avis. Det første nummer kom den 13. oktober 1857, efter at den 27-årige typograf *Chr. Gerhard Tortzen* fra Fåborg havde fået kgl. bevilning som bogtrykker og bladudgiver.

Avisen var på fire små sider, og måske har Tortzen selv været både redaktør, sætter og trykker. Han begyndte udgivelsen uden politiske ambitioner, idet han i sin programerklæring skrev, at »Bladets Øiemed er at bidrage til Oplysnings Fremme og efter Evne og Overbevisning at virke for Sandhedens og Frihedens Fremgang uden derfor at gøre Bladet til Organ for et enkelt Parti«, men med tiden blev bladet dog officielt organ for egnens konservative.

Bladet startede i ejendommen Skibbrogade nuværende nr. 10, og det kom tre gange om ugen. Det nåede ret hurtigt 200 holdere. Der

var en betydelig – lokal – annonce-
mængde, men ikke meget lokalt stof. Med krigen i 64 – og senere den fransk-tyske krig – fulgte en større interesse for at følge med i begivenhederne, holdertallet steg, og der blev råd til udvidelser. Tortzen flyttede til boghandler Ellings ejendom ved siden af bogladen – og senere til huset Skibbrogade 31, hvor det under skiftende vilkår holdt til indtil 1939.

Tortzen var en myndig, flittig og dygtig mand, som fik mange offentlige hverv. Han døde 1887, og hans enke, Dorothea, og sønnen, der også hed *Chr. Gerhard*, fortsatte udgivelsen.

I avisens jubilæumsnummer, 1932, giver den kendte politiker, redaktør Asger Karstensen en karakteristik af *Chr. G. Tortzen (II)*, som han betegner som en af

Redaktør Chr. G. Tortzen II, 1897.
(Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv.)

de få konservative bladudgivere, hvis avis var i forretningsmæssigt sving, han havde »tæft«, og han forstod at lægge vægt på det lokale – og iøvrigt med sit lyse livsmod at begå sig i byen, hvor han var en yndet selskabsmand.

Hans sidste år var præget af sygdom, og i 1917 afstod han bladet til et aktieselskab med *Voltzers Nielsen* som redaktør. Tortzen døde i 1920.

I november 1919 tiltrådte *A. Vejlø* som redaktør. Dagens første opgave for ham blev at udsende et ekstranummer i anledning af *Vigerslev-ulykken*, hvor et tog fra Kalundborg var den ene part i Danmarks største togulykke.

Bladhuset var netop blev gennemrestaureret af arkitekt Nielsen, sikkert et kostbart byggeri – og Vejlø konstaterede da også hurtigt, at økonomien stod på lerbødder. Det bedredes lidt i det næste par år, men ikke nok til, at bladet kunne overleve bank- og skibsværftskrakket i 1921-22. Den 30. juni 1922 kom det foreløbigt sidste nummer af *Kallundborg Avis*.

Foreløbigt – ja, for allerede 12. dec. 1922 genoplivede fru *Ovidia Tortzen* og hendes søn, *Frank Tortzen*, det gamle blad, som nu gennem 30 år med få hundrede abonnenter igen blev konservatismens organ her på egnen.

Da Kalundborg Dagblad gik ind i 1939, flyttede Tortzen til Dagbladets lokaler i *S. P. Jensens købmandsgård*, og her blev det, til det standsede i 1952. Tortzen var redaktør til det sidste, dog med en afbrydelse på fire år, hvor *Vald. Pilegaard* redigerede fra 42-44 og *Jens A. Petersen* fra 44-46.

Kallundborg Dagblad Samsø Avis.

I forfatningskampens tid i 1870'erne og 80'erne opstod en del venstreblade rundt om i landet. Endnu var det store brud i Venstre ikke sket, men der var en moderat og en radikal fløj i partiet.

Et af de nye blade var *Kallundborg Dagblad* og *Samsø Avis*. En kreds af egnens venstreboender var gået sammen om at bringe deres eget blad op at stå, og det kom i gang 7. januar 1877 med *Andr. Sørensen* og *Oluf Jensen* som redaktører.

Andr. Sørensen var jurist, grundtvigsk orienteret, politisk aktiv. I perioder både folketingsmand og byrådsmedlem. Han gik af som ansvarshavende 1892 og blev efterfulgt først af *A. M. Greve*, derefter af *Jacob Wolsing*, *M. L. Yde* og *Peter Faber*. I Fabers tid sprængtes Venstre, og Dagbladet fulgte den radikale fløj.

Andr. Sørensen stod stadig som ejer og udgiver, men i 1907 solgte han bladet, der nu hed »Kalundborg Dagblad og Samsø Folkeblad«, til et andelsselskab. Redaktør blev *J. P. Jørgensen* og fra 1. febr. 1912 *Olaf Lund*, som endnu huskes af mange.

I en annonce for sig selv fra 1. april 1877 læser man:

»Kallundborg Dagblad og Samsø Avis« bliver ledet i folkelig og frisindet Retning og indeholdende ledende politiske Artikler, Korrespondancer fra Rigsdagen, Meddelelser om udenlandske Forhold, Amts- og Byrådsforhandlinger m.m.m., ligesom Bladet altid vil tage lokale Spørgsmaal af Interesse under Behandling. Læseværdige *smaa Fortællinger* af gode Forfattere vil stadig findes i Bladet.« Abonnementsprisen var to kroner kvartalet foruden postpengene.

Avisen ligner i nogen grad Kalundborg Avis fra samme periode – fire små sider, ret mange annoncer på sidste side, en del politisk og udenlandsk stof, men kun lidt lokalt. Bladet kunne være ret polemisk – således finder man 10. april

1877 en sarkastisk omtale af borgerskabets animerede festmiddag på Kallundborg Hotel i anledning af kongens 59 års fødselsdag.

Trods en nedgangsperiode efter det politiske brud i 1905 stod Dagbladet ved *Olaf Lunds* tiltræden 1912 som byens førende dagblad. Først senere tog Kalundborg Folkeblad føringen ved sin læggen vægt på det lokale stof. Ganske vist var Nordvestsjælland og Samsø en af landets radikale højborg og bladet i denne periode »regeringsblad« under de radikale regeringer – men Folkebladet vandt terræn, og Holbæk Amts Venstreblad dominerede i øst.

Redaktør Olaf Lund, 1912-1927.
(Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv.)

Da Lund fratrådte 1927, var slaget faktisk tabt, og hans efterfølger, den fine, hæderlige pressemand, *H. Chr. Lundsager*, kunne ikke vende udviklingen. 1937 var oplaget faldet til ca. 1800. Lundsager blev afløst et års tid af bladets mangeårige faktor *N. P. Nielsen* og året efter af den unge, flittige journalist *E. Hedemann Nielsen* fra Viborg – men løbet var kørt, og den 31. juli 1939 måtte bladet meddele, at læserne nu sad med det sidste nummer i hånden.

Dagbladet startede i sin tid i Skibbrogade 53 eller 55. Herfra flyttede det ret snart til Kordilgade 66 – det senere KFUM – og herfra igen til Kordilgade 75, som *Andr. Sørensen* selv lod bygge. Flytning

igen i 1896, nu til Kordilgade 60, og her boede det, til det i det nye århundrede flyttede til *S. P. Jenssens* købmandsgård, Kordilgade 26, og her blev det til det lukkede.

Kalundborg Folkeblad.

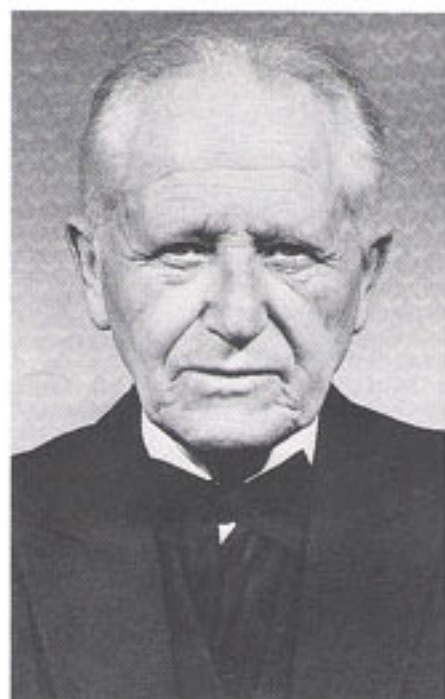
Det var bruddet i Venstre i 1905, som var grundlaget for *Kalundborg Folkeblad*, da *Andr. Sørensen* og *Dagbladet* fulgte de radikale. Ved generalforsamling 10. aug. 1906 stiftedes A/S Kalundborg Folkeblad, og det blev besluttet at udgive en avis, som foreløbig skulle trykkes hos *Holbæk Posten*. Den 24. september 1907 kom det første nummer med *Marius Holt* som redaktør.

Bladet gik ikke godt trods en energisk indsats fra *Holt*, og i 1910 afløstes han så af *Søren Rasmussen*, som mere end nogen anden gennem et langt liv kom til at præge bladet. *Rasmussen* var af Røsnæs-slægt og var begyndt journalistikken på Ringsted Folketidende.

Bladets liv hang i en tynd tråd, da den unge redaktør kom tilbage til sin barndomsegn. *Guld* havde han ikke med i lommerne, men en god portion arbejdsmod.

Indtil 1910 havde bladet til huse i Skibbrogade 10, og huslejen faldt ikke altid til tiden – så en dag tabte værten tålmodigheden og satte det hele på gaden. Bladet vandt erstatningssagen, men nu købte en kreds af venner ejendommen Skibbrogade 40, og på en nat blev maskine og inventar flyttet og stillet op i gården. Avisen blev trykt i Holbæk, mens håndværkere på 10 dage rev den gamle bagbygning ned og byggede en ny. Og i Skibbrogade har Folkebladet så holdt til gennem alle årene – med utallige ombygninger og udvidelser.

De første år var trange – 400-500 abonnenter og næsten ingen annoncer. Redaktionen bestod af to mand, redaktøren og en journalist. I teknikken var fem mand og to kvindelige elever – der blev slidt og det gik fremad år for år.

Redaktør Søren Rasmussen, 1910-1960.

Ved 25 års jubilæet i 1932 stod bladet med 6000 abonnenter, over 90 pct. dækning af husstandene inden for dets naturlige område – en konsekvens af Søren Rasmussens stil: en læggen vægt på det lokale stof og på landbrugsstoffet. Bladet blev udvidet, både i sidetal og kvadratcentimeter. Rasmussen skrev selv i et jubilæumsnummer: det var næsten ikke til at manøvrere med – næsten en meter højt. Senere – i sin bog om dagspressen – skriver Svend Thorsen (1951) om Søren Rasmussen, at han formodentlig var den eneste dalevende redaktør, som havde tidoblet sit oplag (i virkeligheden måske nærmere tyvedoblet), og at han vistnok var den sidste, der havde forladt den krøllede frakturskrift – søndagsbogstaverne.

I 1933 skulle »Ekstrabladet« af med sin rotationspresse, og for 24.000 kr., incl. opstilling, lykkedes det Folkebladet at erhverve maskinen. Nu blev formatet mere medgørligt, og sidetallet kunne komme op på 32, man kunne trykke med farver og ca. 10.000 aviser i timen. Selv om maskinen var gammel, var det et vældigt fremskridt, og den kørte trofast i 40 år.

Oplaget fortsatte sin stigning, og da bladet i halvtredserne øgede indsatsen på det annoncemæssige område, bedredes økonomien

også. I perioder nåede bladet at have det største oplag i Holbæk amt.

I bladhuset fortsattes ekspansionen. Faste fotografer blev knyttet til bladet, en klichémaskine gjorde det muligt at bringe højaktuelle billeder, og en reklameafdeling under ledelse af tegneren Frede Rasmussen, redaktørens ældste søn, skubbede godt på den økonomiske vogn.

Siden 1940 havde Søren Rasmussens yngste søn, *Kjeld Rasmussen*, været knyttet til bladet – han blev redaktør i 1953 og skabte med sine dispositioner grundlaget for den videre økonomiske konsolidering. Den gamle redaktør fortsatte dog indtil 1960 sit daglige arbejde i den redaktørstol, han så dårligt kunne undvære. Samfundsorienterende stof, debat og en stigende annoncemængde prægede mere og mere det velfungerende blad – og så kom den store tekniske omvæltning i 1974, da rotationspressen var udslidt, og man tog springet over i offsetteknikken ved i en nybygget hal at installere den svenske Solna offsetrotation,

som sammen med alt det fotografiske udstyr gav helt nye muligheder. Dyrt var det, men det viste sig at være en klog disposition.

Bladets politiske linie var – og er – naturligvis Venstres, men man har følt sig forpligtet til – ikke mindst efter at de tre andre aviser var ude af billedet – at give en alsidig lokal orientering uden skelen til partipolitik.

På Samsø kom bladet daglig under navnet »Samsø Folketidende«, og man har kunnet fastholde flere abonnenter end Aarhus Stiftstidende trods dette blads ihærdige anstrengelser for at vinde fodfæste på øen.

En dag var det slut med familien Rasmussen-æraen i avisens historie. I 1985 ønskede Kjeld Rasmussen at lægge pennen fra sig, og den 1. januar 1986 tiltrådte *Jørgen Jensen* fra Berl. Tidende som ansvarshavende redaktør. Jørgen Jensen har ført det gamle blad videre efter de principper, der havde været gældende under skiftende forhold. Men tidernes ugunst gennem de seneste år, med stigende

Bladhuset i Skibbrogade.
(Foto: Jens Wollesen.)

omkostninger og svigtende annoncemængde, har gjort det nødvendigt med et teknisk samarbejde med Holbæk Amts Venstreblad, så Folkebladet nu trykkes her, mens alt det redaktionelle stadig hører hjemme i Skibbrogade.

Vi får lov til at beholde bladet i den kendte skikkelse, og det er godt nok – for trods den elektroniske nyhedsformidlings hærgen vil vi ikke undvære vores daglige avis.

Nordvestsjælland
Social-Demokrat.

Holbæk Amts Social-Demokrat adskilte sig fra de andre aviser i fire-blads systemet ved aldrig at have været trykt i Kalundborg.

Den unge Kalundborg-typograf *Frederik Andersen*, byens senere borgmester og kredsens folketingsmand gennem mange år, var omkring århundredskiftet begyndt at sende små bidrag til »Social-Demokraten«s provinsudgave, og det passede ikke hans arbejdsgiver, *Andr. Sørensen*, så *Frederik* forlod sin plads. I forældrenes hus, Skibbrogade 48, begyndte han i 1903 som meddeler til *Holbæk-bladet »Nordvestsjællands Social-Demokrat«*, der fra 1911 til 1949 hed »Holbæk Amts Social-Demokrat«. Fra 1909 var *Andersen* lokalredaktør.

Fr. Andersen gik op i det politiske arbejde med liv og sjæl, og hans kamp for det, han anså for ret og rimeligt, indbragte ham både bøder og en enkelt gang en korporlig omgang fra en fornærmet borger. Han gjorde bladet til daglig gæst i mange arbejderhjem. Han nåede at sidde i byrådet i 38 år, heraf de 23 som borgmester.

Redaktionen flyttede i 1935 til Skibbrogade 13, hvor det blev indtil lukningen i 1971.

Fr. Andersen blev borgmester i 1921 og blev derfor fra 1924 afløst på redaktionen af *Ejner Møller*, som prægede bladet til sin død i 1941. Hans efterfølger, *Oscar Lünell*, kom så til at sidde her i besættelsestiden. Han fortsatte *Møllers* arbejde med ved husagitation at

Redaktør Fr. Andersen, 1909-1924.
(Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv.)

Frederik var Vinni Weiles grandonkel

hverve abonnenter og nåede – incl. Samsø – at have et oplag på omkring 800.

I denne periode skiftede bladet trykkested fra Holbæk til Slagelse, og fra 1949 kom det til at hedde »Sjællands Posten«, og fra 1963 hed det »SP-Aktuelt« med trykkested i Næstved.

I 1946 afløstes *Lünell* af *Axel Gram Mikkelsen* og denne igen af *Niels Ingemann Mortensen* i 1951. Fra 54 hed redaktøren *Ernst Wittrup Johansen*. I hans tid skiftede det lokale, politiske system fra socialdemokratisk til borgerligt styre, og bladet blev altså oppositionsblad, hvilket redaktøren ikke lod være ufortalt!

I kortere perioder 1946, 60 og 61 sad henholdsvis *Herluf Lumbye*, *Ivan Sundstrup* og *Viggo Petersen* på redaktionen.

Den sidste redaktør i Skibbrogade var *Chr. Haurum* fra Randers. Han var en farverig, garvet pressemand, en reel polemiker, ikke svag i sin polemik men heller ikke bange for at yde en modstander respekt. Bladdøden og de organisatoriske omlægninger inden for A-pressen kunne han ikke ændre ved – og det blev ham, som den 24. november 1971 måtte dreje nøglen om i Skibbrogade 13.

Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv

Jul i Kalundborg benytter år efter år Kalundborg Lokalhistoriske Arkivs righoldige samlinger, når der skal findes illustrationer til julehæftet.

Men, Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv har ikke billeder af »alt«.

Især mangler arkivet fotografier fra kommunens landsbyer. Her tænkes på landsbyernes gårde, huse, skoler, smedier og andre bygninger.

Billeder af arbejdende håndværkere er også en mangelvare, ligesom arkivet kunne ønske sig flere interiør-billeder og »automobil-billeder«.

Skulle nogle af læserne have sådanne fotografier liggende, så er Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv meget interesseret i at høre herom.

Kalundborg Lokalhistoriske Arkiv har til huse i Asylet, Volden 12 i Kalundborg, hvor arkivaren kan træffes dagligt kl. 10-12.

